

Poimanje ljepote i ljubavi u stihovima Frana Krste Frankopana

ŽELJKA METESI DERONJIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb

UDK 111.852
141.131
1(497.5)"16"
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 9. 9. 2013.
Prihvaćen: 11. 3. 2014.

Sažetak

U radu se istražuje gdje se Fran Krsto Frankopan u opisu ženine ljepote i vlastita doživljaja ljubavi približava petrarkizmu, a gdje, i uolikoj mjeri, iz estetičke perspektive, usvaja platonovske i novoplatonovske koncepte ljepote i ljubavi. Frankopanovo pjesničko djelo dokaz je njegova značajnog prinosa razvoju barokne estetičke misli u kontinentalnoj Hrvatskoj. U vrijeme kada u kulturnom, javnom životu i književnom radu kontinentalne Hrvatske, koja se nalazi u teškom položaju uzrokovanom dugogodišnjim ratovima i nepovoljnim političkim okolnostima, prevladavaju djela religioznog i moralno-poučnog, didaktičkog sadržaja, usmjerena na vjersku tematiku, na isticanje pobožnosti i kreposti, na opominjanje i odvracanje od grijeha i zemaljskih slabosti, Frankopan se, iako je pokazao da je itekako religiozan, izdvaja svojom poezijom u kojoj slavi život, mladost, ljepotu žene i tjelesne užitke. Slaveći ljubav, tjelesnu ljepotu i putene užitke, Frankopan zapravo promišlja smisao života, položaj čovjeka u ovom svijetu, odnos ovozemaljskog i onozemaljskog, tjelesnog i duhovnog, stavljajući tako svoje pjesništvo u službu otkrivanja prave istine ovoga svijeta i upućivanja na pravu narav i izvor ljepote.

Ključne riječi: Fran Krsto Frankopan, ljepota, ljubav, ružnoća, petrarkizam, renesansni platonizam

Uvod

Godine 1994. u časopisu *Filozofska istraživanja* Zlatko Posavac objavljuje studiju pod naslovom »Hrvatska estetika 17. stoljeća«, u kojoj, kako naznačuje

u podnaslovu, daje »nacrt stanja i smjernica istraživanja«.¹ Relevantnost spomenute studije očituje se u tome što autor njome daje uvid u rezultate dotadašnjih istraživanja na području hrvatske estetike 17. stoljeća i pokazuje da, unatoč tomu što se ne može reći da je estetička misao 17. stoljeća ostala u potpunosti neistražena i zanemarena (neki su autori i njihova djela temeljitije istraženi, neke su teme tek naznačene), valja, prema njegovu sudu, ipak upozoriti na nedostatnu istraženost estetike u 17. stoljeću.² Dva desetljeća nakon objavljivanja spomenute studije pomaci su svakako vidljivi, međutim nesporno je da hrvatskoj estetici 17. stoljeća još uvijek predstoje mnoga podrobna istraživanja.

U 17. stoljeću nastala su iznimna književna ostvarenja, među kojima i djelo, s estetičkog stajališta još nedostatno proučenog baroknog pjesnika – Frana Krste Frankopana (1643–1671). Stoga se pokazuje potrebnim rasvijetliti poimanje ljepote i ljubavi mladog Frankopana, i to iz filozofskog, odnosno estetičkog horizonta. Sagledavanjem specifičnosti Frankopanova doživljaja ljepote i ljubavi, česte tematske preokupacije baroknih pisaca, koja se promišlja iz okvira odnosā osjetilno – nadosjetilno, ovozemaljsko – nadzemaljsko, prolazno – vječno te njezine antipozicije – ružnoće, želi se ujedno ukazati na činjenicu da je Frankopanov pjesnički opus vrijedan i relevantan i s estetičkog aspekta.

Frankopanov Gartic za čas kratiti; europski i hrvatski utjecaji

Pitanje o vremenu nastanka Frankopanove najvrednije zbirke *Gartic za čas kratiti*³ potaknulo je mnoge rasprave povjesničara književnosti (Kostrenčić, Ježić, Georgijević, Kombol, Vončina). Međutim općenito prevladava mišljenje da je, budući da se poezijom bavio i prije zatočeništva, većinu pjesama i pjesničkih koncepata zacrtao u vremenu prije uhićenja,⁴ a da ih je u zatvoru zapisao, nadgradio i nadopunio. Iako se na temelju Frankopanova zapisa u prvom predgovoru spomenute zbirke, iz kojeg snažno izbija njegov pesimizam

¹ Zlatko Posavac, »Hrvatska estetika 17. stoljeća. Epoha protureformacije, racionalizma i empirizma. Barok i klasicizam. Nacrt stanja i smjernica istraživanja«, *Filozofska istraživanja* 14/2–3 (1994), pp. 507–541; 14/4 (1994), pp. 849–886.

² Posavac, »Hrvatska estetika 17. stoljeća«, *Filozofska istraživanja* 14/2–3 (1994), p. 508.

³ Frankopanov književni opus obuhvaća i latinsku prigodnu *Elegiju* (prema kasnijem talijanskom prijevodu *Divoto pianto*), inače jedino za života objavljeno djelo, zatim ciklus pjesama *Dijačke junačke*, skupinu *Pobožnih pjesama* i skupinu talijanskih pjesama, zbirku stihovanih zagonetki *Zganke za vrime skratiti*, zbirku poslovice *Šentencije vsakojaske*, prozni ulomak *Trumbita sudnjega dneva*, dramski fragment *Jarne Bogati* i oproštajno pismo supruzi. Vidi više u: Saša Potočnjak, *Poetička obilježja književnoga opusa Frana Krste Frankopana*, doktorska disertacija (Zagreb: Filozofski fakultet), 2013.

⁴ Godine 1670. Fran Krsto Frankopan i Petar Zrinski uhićeni su i optuženi zbog urote protiv bečkog dvora. Pogubljeni su 30. travnja 1671. u Bečkom Novom Mjestu.

i potištenost, zapisa da je *gartlic* zasađen u vrijeme nesretnih i oblačnih dana kada mu se srce ispunilo turobnim osjećajima i mislima, možemo prikloniti mišljenju da je zbirka nastala u vrijeme zatočeništva, Josip Vončina vrlo spretno uočava i podcrtava riječ »zasađen« u teškim i nesretnim danima u čemu pronalazi uporište za svoju tvrdnju da Frankopan svoj *Gartlic* nije iz temelja podigao u svojim tamničkim danima, nego ga je tada samo dopunio i uredio. Plodna zemlja i sjeme za sadnju, ističe Vončina, već su bili pripremljeni.⁵ Činjenica da *Gartlic* sadrži mnoge pjesme iz kojih se zrcali vedar duh, bezbrižnost i sreća (mnogo je veselih stihova, opisa proljetnog buđenja prirode i pjeva ptica) te sadržaj drugog predgovora zbirci koji nikako ne odgovara onom tužnom i turobnom tonu iz prvog predgovora dokazuju da se Frankopan pjesničkim radom bavio u dužem vremenskom razdoblju.⁶ Vremenski raspon u kojem su napisani drugi predgovor, šaljive i lascivne pjesme u *Gartlicu* mogao bi biti od 1663. do 1669, odnosno do početka 1670. godine, dok su prvi predgovor, pobožne pjesme i tužaljke najvjerojatnije nastale u vrijeme samog zatočeništva i pred samu smrt, dakle od 1670. do 1671. godine.⁷

Oba su predgovora od iznimnog značenja za razumijevanje Frankopanova shvaćanja poezije i pjesničke djelatnosti. Već sam naslov zbirke *Gartlic*, što znači »mali vrt« (pjesnička zbirka), potom »cvijeće« (pjesme), »vrtlarija« (pisanje pjesama), »šetnja vrtom« (čitanje pjesničke zbirke), u konačnici i njegov pjesnički pseudonim »Ditelina« (djetelina) kojim se potpisuje, pokazuju koliko je sklon glavnom izražajnom sredstvu u baroku – metafori. Prilog tvrdnji da je većina pjesama, barem konceptualno, nastala na slobodi može se tražiti u samom naslovu zbirke *Gartlic za čas kratiti*, što bi, ukoliko se čita simbolično, značilo da je pjesnik u njoj ponudio pjesme koje su namijenjene skraćivanju vremena, ugodi, zabavi u dokolici, odnosno čitanju u smirenoj i opuštajućoj atmosferi i okruženju. U drugom predgovoru, koji je vremenski nastao prije turobnog prvog, najavljuje da će govoriti o *lipoti* i *ljubavi*, skromno se predstavljajući kao »priprosta Ditelina« čije je pjesničko umijeće slabog (*mlahavog*) pera.⁸ obraćajući se čitatelju s molbom da pažljivo poseže za cvijećem u njegovu vrtu, u kojemu, kao u svakom vrtu, osim lijepog cvijeća rastu i trava i korov, drač i kopriva koja može opeći, Frankopan ujedno naznačuje tematski raspon svoga pjesništva koje, kada je riječ o ljubavi i ljepoti, seže od pristojnog do

⁵ Usp. Josip Vončina, »Fran Krsto Frankopan«, u: Fran Krsto Frankopan, *Djela*, priredio Josip Vončina (Zagreb: Matica hrvatska, 1995), pp. 26–27.

⁶ Usp. *ibid.*, pp. 26–28.

⁷ Mihovil Kombol – Slobodan Prosperov Novak, *Hrvatska književnost do narodnog preporoda* (Zagreb: Školska knjiga, 1996), pp. 302–303.

⁸ Fran Krsto Frankopan, *Djela* (1995), drugi predgovor zbirci *Gartlic za čas kratiti* »Dragi prijatejl, poklon i pozdravljenje«, p. 78.

nepristojnog, izrazito erotičnog, lascivnog. U prvom predgovoru, napisanom u vrijeme kada mu je sudbina već bila poznata, Frankopan se obraća čitatelju s molbom da mu oprostí što će u njegovu vrtu naići i na nesavršeno cvijeće (pjesme neprimjerena sadržaja i neizbrušena stiha i izraza) opravdavajući se da njegova vještina nije vrtlarstvo. Iako se, napominje, u njegovim stihovima teško može naći »mudrost« i »meštija«,⁹ njegovo je pjesništvo ipak namijenjeno onima istančana duha i ukusa koji će, tražeći u poeziji ugodu, prošetati njegovim vrtom i pažljivo, ponekad i u rukavicama, ubrati poneki »povoljan« cvijet.

Frankopanov opus, kako ističu primjerice Josip Vončina, Zoran Kravar te osobito Saša Potočnjak, potvrđuje da je bio dobro upoznat s naslijeđenom književnom baštinom,¹⁰ naročito talijanskim pjesništvom svoga doba čemu je pridonijelo njegovo talijansko porijeklo, dobre kulturne veze s Italijom i ženidba s Talijankom Julijom di Naro, nećakinjom kardinala Barberinija. Iz utjecajne rimske obitelji Barberini potekao je papa Urban VIII. (1623–1644), tj. Maffeo Barberini koji je bio pjesnik vjeran Chiabrerinoj pjesničkoj struji.¹¹ Osim Gabriella Chiabrere (1552–1638) pouzdano se zna da je na Frankopanovo pjesništvo utjecao i austrijski nadvojvoda Leopold Wilhelm (pseudonim Crescente, 1614–1662), sin cara Ferdinanda II. (1619–1637) i veliki prijatelj umjetnosti čiju je zbirku pjesama *Diporti del Crescente* (*diporto* – zabava, razonoda), sastavljenu prema pravilima talijanske sečentističke poetike, Frankopan čitao i prevodio u vrijeme svog zatočeništva.¹² Također značajan podatak, kako

⁹ Ibid., p. 78.

¹⁰ U *Gartlicu* je Frankopan najjasnije potvrdio svoje usvajanje raznolikih koncepcija i konvencija ljubavnog pjesništva. Pjesme ljubavne tematike pokazuju asimilaciju više različitih naslijeđenih tradicija ljubavne lirike koja seže od Ovidija, Katula, trubadura, Minnesingera i Petrarke. No značajan utjecaj na Frankopanovo pjesništvo imali su i predstavnici furlanske poezije 17. stoljeća, osobito Ermes di Colloredo (1622–1692) i Eusebio Stella (1602–1671). Ipak najveći uzor u pjesničkom stvaranju pronalazi u pjesništvu Leopolda Wilhelma. Vidi više u: Potočnjak, *Poetička obilježja književnog opusa Frana Krste Frankopana* (2013), pp. 45, 248, 253–258.

¹¹ Zoran Kravar, *Nakon godine MDC* (Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993), u poglavlju »Varijante hrvatskoga književnog baroka«, p. 56.

¹² O utjecaju Wilhelma Crescentea na Frankopanovo pjesništvo usp. Slavko Ježić, *Život i rad Frana Krste Frankopana s izborom iz njegovih djela* (Zagreb: izvanredno izdanje Matice hrvatske, 1921), pp. 44–45; Nada Pavičić-Spalatin, »Elementi barokne literature u Frankopanovu *Gartlicu za čas kratiti*«, *Revija* 6 (1963), p. 107; Josip Pupačić, »Pristup pjesničkom djelu Franje Krste Frankopana«, *Dubrovnik* 14/1 (1971), pp. 57–58; Josip Vončina, »Fran Krsto Frankopan«, u: Zrinski, Frankopan, Vitezović. *Izabrana djela*, priredio Josip Vončina (Zagreb: Zora i Matica hrvatska, 1976), pp. 184–185; Zoran Kravar, *Nakon godine MDC* (1993) p. 56; Josip Vončina, »Fran Krsto Frankopan« (1995), p. 24; Zoran Kravar, »Lirika«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, *Barok i prosvjetiteljstvo*, ur. Ivan Golub (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga, 2003), p. 516, nadalje u bilješkama *Barok i prosvjetiteljstvo* (2003); Potočnjak, *Poetička obilježja književnog opusa Frana Krste Frankopana* (2013), pp. 240, 244, 248.

navode primjerice Slavko Ježić, Josip Vončina i Sasa Potočnjak, jest i taj da je bio u doticaju s pjesnicima i intelektualcima koji su se okupljali u talijanskim akademijama koje su u 17. stoljeću djelovale na bečkom dvoru. Talijanske akademičke rasprave, koje je Frankopan u tamnici vrijedno prepisivao, raspravljaju o pitanjima koja u potpunosti oslikavaju duh onoga vremena, npr. vrijedi li više tjelesna ili duševna ljepota.¹³ Odogovarajući na pitanje što je Frankopan namjeravao s tim raspravama Slavko Ježić priklanja se Ivanu Kostrenčiću koji pretpostavlja da je Frankopan namjeravao osnovati književnu akademiju po uzoru na akademije u talijanskim gradovima.¹⁴

Temeljne preokupacije o kojima je Frankopan progovorio u svojim stihovima pronalazimo u mnogim djelima tadašnje europske sećentističke književne produkcije (Gabriello Chiabrera, Giambattista Marino, Luis de Góngora, Pedro Calderón de la Barca, Leopold Wilhelm), a u hrvatskoj književnosti najizrazitije u opusu Ivana Gundulića (1589–1638) i Ivana Bunića-Vučića (1591–1658). Tematska sličnost s Gundulićem i Bunićem ne nameće samo pitanje je li poznavao njihova djela (a mogao ih je poznavati) već omogućuje i usporedbu Frankopana s velikim imenima hrvatskog književnog baroka, Gundulićem i nadalje Bunićem.¹⁵ Sva trojica zaokupljeni su temom propadljivosti i prolaznosti vremena, ljepote, sreće, mladosti, svega zemaljskoga, odnosom prolazno – neprolazno i osjetilno – nadosjetilno. Refleksivan odnos prema svijetu i čovjeku, misaona zauzetost pojmovima ljepote, ljubavi, promišljanje odnosa čovjeka i svijeta, zemaljskog i nadzemaljskog svijeta, zaokupljenost ljudskom egzistencijom te svijest o ljudskom grijehu, njegovu zemaljskom padu koje prepoznajemo u pjesničkom djelu Gundulića, Bunića i Frankopana potvrđuju stoljetnu povezanost pjesništva, filozofije i teologije, kao i ulogu pjesništva kao otkrivanja i spoznavanja.

Renesansno poimanje ljepote i ljubavi

Renesansnu ljubavnu liriku obilježavaju različiti tipovi ljubavnog izričaja. Tako se pored jednog od, svakako dominantnijeg – onog petrarkističkog – javljaju, upozorava Tomislav Bogdan, i hedonistički tip ljubavnog izričaja, potom srednjovjekovne amorozne koncepcije i neoplatonizam.¹⁶

¹³ Usp. npr. Ježić, *Život i rad Frana Krste Frankopana* (1921), pp. 32–38; Vončina, »Fran Krsto Frankopan« (1995), pp. 20–22; Potočnjak, *Poetička obilježja književnog opusa Frana Krste Frankopana*, doktorska disertacija (2013), p. 250.

¹⁴ Ježić, *Život i rad Frana Krste Frankopana* (1921), p. 38.

¹⁵ Usp. Posavac, »Hrvatska estetika 17. stoljeća«, *Filozofska istraživanja* 14/2–3 (1994), p. 538.

¹⁶ Polazeći od radova njemačkih romanista Klause Hempfera i Gerharda Regna, Tomislav Bogdan u svojoj knjizi *Ljubavi razlike* (Zagreb: Disput, 2012) upozorava na »pluralizam rene-

Frankopanova gledišta o ljepoti i ljubavi, u koje je spretno ugradio teme i motive bogatog naslijeđa ljubavne poezije,¹⁷ u određenoj mjeri pokazuju približavanje petrarkizmu te platonovskom i novoplatonovskom konceptu ljepote i ljubavi. No koliko su usvojeni petrarkistički, platonovski i novoplatonovski elementi odredbeni za Frankopanovo ljubavno pjesništvo i njegovo poimanje ljepote, pitanje je koje će se ovdje nastojati pobliže razmotriti.

Renesansno filozofsko promišljanje bitno je određeno oživljavanjem interesa zapadne misli za Platonovu misao posredstvom Marsilija Ficina, predstojnika firentinske Platoničke akademije (*Accademia Fiorentina*), prevoditelja i tumača djela velikog grčkog filozofa. Za razumijevanje misaone podloge na kojoj renesansni mislioci oblikuju svoju ljubavnu filozofiju od nezaobilaznog su značenja upravo Ficinovi prijevodi i komentari Platonovih dijaloga *Fedar* i *Gozba* u kojima se jasno očituje koliko su teme ljepote i ljubavi usko povezane.

Za renesansni platonizam, kao i za antičke novoplatoničare, Platonov *Fedar* predstavlja »uzvišeno djelo teologije«. ¹⁸ U 15. stoljeću smatran je jednim od vrednijih Platonovih dijaloga i prije Ficinova prijevoda (između 1466. do 1468).¹⁹ Nakon njegova prijevoda dijalog postaje jedan od »najdragocjenijih« tekstova bilo da je čitan na grčkom izvorniku, Ficinovom latinskom ili na talijanskom jeziku za čiji je prijevod s latinskog 1544. godine zaslužan Felice Figliucci.²⁰

sansnih ljubavnih diskurza« (p. 72) te bilježi da »kao najvažnije ljubavne diskurze u evropskoj lirici 16. stoljeća Hempfer i Regn uz petrarkizam izdvajaju neoplatonizam i hedonistički ljubavni diskurz antičkog porijekla« (p. 72). U članku »Ljubavna lirika Marina Držića«, u: *Marin Držić: 1508–2008*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 5–7. studenoga 2008. u Zagrebu, ur. Nikola Batušić i Dunja Fališevac (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010), na p. 74 Bogdan zapisuje da se »petrarkizmom često i već prilično dugo, osobito kod nas, naziva renesansna ljubavna lirika u cijelosti, što je pogrešno zbog toga što je petrarkizam samo jedan tip ljubavne lirike, samo jedan od ljubavnih diskursa. U dubrovačkoj književnosti 15. i 16. stoljeća osim njega pojavljuju se i starije srednjovjekovne amorozne koncepcije, hedonizam antičkog podrijetla, neoplatonizam«.

¹⁷ Vidi više u: Potočnjak, *Poetička obilježja književnoga opusa Frana Krste Frankopana* (2013), p. 45.

¹⁸ Michael J. B. Allen, »Introduction«, u: Marsilio Ficino, *Commentaries on Plato*, vol. I, Phaedrus and Ion, biling. latinsko-englesko izdanje, priredio i preveo Michael J. B. Allen (Cambridge, Massachusetts – London, England: Harvard University Press, 2008), p. xii: »for the fifteenth-century Florentine, as for the ancient Neoplatonists who were his guides and mentors, the *Phaedrus* seemed to be one of Plato's sublime work of theology <...>«

¹⁹ Ficinovu prijevodu prethodio je djelomičan latinski prijevod *Fedra* (do 257c) Leonarda Brunija. Vidi: *ibid.*, p. xii.

²⁰ *Ibid.*, p. xiii: »unlike most of other dialogues, the *Phedrus* had made an impact before Ficino began to translate and elucidate its secrets. After him it became one of the age's most treasured texts, whether read in the Greek, in Ficino's Latin – which quickly superseded Bruni's

Sam Ficino smatrao je da »*Fedar* nadopunjuje *Gozbu*«. ²¹ Ficino piše da je Platon, kojeg izuzetno cijeni kao posljednjeg velikog drevnog teologa, ²² u *Gozbi* obrađivao ljubav i ljepotu kao posljedice, a u *Fedru* ljubav u svrhu ljepote. ²³ U okviru pitanja donosi li nam ljubav, koja predstavlja »nekakvu požudu«, ²⁴ korist ili štetu, Platon u *Fedru* razvija svoju središnju raspravu o ulozi ljubavnog zanosa, jednog od ukupno četiri božanska zanosa, uz proročki, misterijski i pjesnički. Zanos je božji poklon pomoću kojeg dolazimo do najvećih dobara. ²⁵ Ljubavno nadahnuće zauzima najviše mjesto jer mu je pridana funkcija buđenja i uzdizanja duše k izvoru stvari. Njegov je uzvišen zadatak možda najbolje opisan kroz slikovitu priču o duši koja se uspoređuje s parom konja i vozačem. Posao vozača, koji simbolizira um, sastoji se u upravljanju konjima od kojih jedan predstavlja božansko, a drugi tjelesno. Ficino tumači da lošijeg konja ne treba izjednačavati s lošim ili zlim, već ga treba ispravno tumačiti kao suprotnost dobrom konju jer slijedi suprotne elemente kretanja. Ukoliko se duša krivnjom vozača okrene materijalnom, ona će izgubiti perje na svojim krilima koja joj trebaju omogućiti uzdizanje u nebesku sferu. Samo krilata i vrlinom savršena duša uzdiže se u nebeske visine gdje uživa u istini, dobroti i ljepoti.

Ljepota se manifestira kroz svjetlost i sjaj i stoga je, prema Ficinu, Platon s punim pravom naziva najjasnijom i najočevidnijom od svih božanskih stvari. Ona je na određen način i sama istina jer se ta božanska svjetlost koja se razlijeva na vidljivi svijet i sve materijalne stvari čineći ih lijepima u Platona naziva istinom.

Ficinov komentar sadrži i temeljno učenje platonovske i novoplatonovske filozofske misli o međusobnom prožimanju inteligibilne i zemaljske sfere. Ono je u komentar uvedeno tumačenjem postojanja i odnosa četiri svijeta: materijalnog, produševljenog, umskog i inteligibilnog koji predstavlja najviši objekt kontemplacije. U tom misaonom činu, prema Platonovu tumačenju u *Fedru*

– or in Felice Figliucci's Italian translation of Ficino's Latin published in Rome in 1544.«

²¹ Ibid., p. xvii: »Ficino <...> felt the *Phaedrus* naturally complemented the *Symposium*«.

²² Ibid., p. xx. »<...> Plato – whom Ficino believed to be the last and greatest of the *prisci theologii*«.

²³ Usp. »Marsilio Ficino's Introduction to and Commentary on the *Phaedrus*«, u: Marsilio Ficino, *Commentaries on Plato*, vol. I, *Phaedrus and Ion* (2008), p. 38: »*Symposium* de amore quidem praecipue tractat, consequenter vero de pulchritudine. At *Phaedrus* gratia pulchritudinis disputat de amore.«

²⁴ Platon, *Fedar*, 237d.

²⁵ Usp. Platon, *Fedar*, 244; Marsilio Ficino, »The Mythical Hymn of the *Phaedrus*«, u: Marsilio Ficino, *Commentaries on Plato*, vol. I, *Phaedrus and Ion* (2008), p. 2.

i *Gozbi*, značajna uloga pripada ljubavi i ljepoti jer putem njih dolazimo do najviše ljepote koja postoji samo u inteligibilnom svijetu.²⁶

Ljepota kojoj se divi u materijalnom obliku budi u duši sjećanje na ono što je gledala prije spajanja s tijelom. Pri dodiru s lijepim duša se uzbuđuje i nije više pri sebi. Nju obuzima ludilo i žudi od želje za povratkom. U tom procesu anamneze, buđenja koji započinje u ljubavnom iskustvu neiskvarena se duša počinje okretati od materijalnog i usmjeruje svoj pogled na stvari gornjega svijeta. Prava se dakle zadaća ljubavi i ljepote (koja je najdostojnija ljubavi) sastoji u želji za dobrim.

U svom komentaru Ficino dodaje da je ljubav trostruka: neumjerena/strastvena, umjerena i božanska. Prva baca dušu k tijelu, druga je okreće prema ljepoti moralne i spekulativne vrline racionalne duše, a posljednja dušu poziva natrag u inteligibilnu ljepotu.²⁷ Božanska ljepota doseže se putem osjetilne ljepote koja nadahnjuje dušu. Dakako, ni Platon ni Ficino pod divljenjem i uživanjem u tjelesnoj ljepoti ne misle na tjelesna, već unutarnja, duhovna obilježja te ljepote. Jer ljepota je zapravo sjaj, dobrota i mudrost koje krase nečiju dušu. Ljubav kao žudnja za onim najvišim koja se u čistoj duši javlja posredstvom djelovanja ljepote za Platona i Ficina »krilata« je jer uzdiže dušu k sublimnom. A to je uzdizanje nužno kako bi čovjek spoznao svoju vlastitu bit i spasio dušu koja je potekla s neba.²⁸

Tumačeći u osnovi ključne misli Platonova dijaloga o ljubavi, Ficino u svoj komentar *Gozbe* (*De amore*, napisan 1469, objavljen 1484) unosi i svoje vlastite poglede koji zapravo, zajedno s onima iznesenim u komentaru *Fedra*, postaju fundamentalne misli renesansnog platonizma. Ficinova koncepcija ljubavi nije međutim u potpunosti originalna budući da je u nju vješto integrirao i misli svojih prethodnika, u prvom redu one drevnih mudraca, potom Plotina, Augustina, Dionizija Areopagite, Petrarke i Dantea.²⁹ U svom komentaru *Gozbe* Ficino obrađuje čitav niz tema, od izvora ljubavi, načina na koji božanska ljepota rađa ljubav, koristi ljubavi, daje objašnjenja onoga što se podrazumijeva

²⁶ Usp. »Marsilio Ficino's Introduction to and Commentary on the *Phaedrus*«, u: Marsilio Ficino, *Commentaries on Plato*, vol. I, *Phaedrus and Ion* (2008), p. 94: »Mundus intelligibilis in *Phaedro* et *Symposio* contemplationis summum tenet, siquidem utrobique eatenus ascenditur, quatenus per amorem pulchritudinis ad pulchritudinem pervenitur, summa vero pulchritudo formaliter est in illo.«

²⁷ Usp. *ibid.*, p. 112.

²⁸ Usp. Ficino, »Comment on and Chapter Summaries of the *Phaedrus*«, u: Marsilio Ficino, *Commentaries on Plato*, vol. I, *Phaedrus and Ion* (2008), p. 156.

²⁹ Erna Banić-Pajnić, »Renesansni traktati o ljubavi (Marsilio Ficino – Nikola Vitov Gučetić)«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 38/1 (2012), p. 39.

pod pojmom ljubavi, definira ljepotu, njezine izvore i vrste te načine na koji se spoznaje, tumači cilj ljubavi i ljepote i način na koji djeluju. Za temu ovoga rada nekoliko je nezaobilaznih gledišta. Srž Platonove misli posredovane renesansi putem Ficinova komentara, »manifesta renesansnog platonizma«,³⁰ dakle sin-kretističke misli koja asimilira učenja drevnih mudraca, sadržana je u učenju o božanstvenosti Erosa, najstarijeg boga koji stvara svijet iz kaosa. Iako »se rađa iz kaosa, ljubav se u procesu nastajanja svijeta pokazuje kao primarno težnja k redu, sredenosti, idejama, onom uobličenom, ukratko lijepom«. ³¹ Bog prvo stvara anđeoski um, zatim svjetsku dušu, a posljednje tijelo svijeta. Ljubav je u svim stvarima, ona je tvorac, upravljač i zaštitnik svega.³² Božanska ljepota u svemu stvara ljubav, odnosno želju za ljubavlju. Tako se čitav univerzum privlači k Bogu iz kojeg je rođen i u kojem završava. U Ficina je primjetna »ontoteologijski utemeljena koncepcija ljubavi u kojoj prorada određenih aspekata zemaljske manifestacije ljubavi zapravo logički slijedi iz temeljnog određenja ljubavi kao sveprisutnog božanskog počela.«³³

U okviru svog opisa nastanka ljepote Ficino tumači tri vrste ljepote: ljepotu duše koja se sastoji u vrlini, ljepotu tijela koja se sastoji u skladu njegovih dijelova i ljepotu glasa. Ljepota duše spoznaje se umom, ljepota tijela očima, a ljepota glasa ušima.³⁴ Pod pojmom ljubav, tumači Ficino, razumijevamo želju za ljepotom,³⁵ a ljepota je određena ljupkost, živahna i spiritualna, usađena prvo u anđele, zatim u ljudske duše, tijela i naposljetku u glas. Ta ljupkost putem uma, vida i sluha ugađa našim dušama, a ugađajući im hvata ih i pali vatrenom ljubavlju.

Ljubav kao uživanje i želju za ljepotom usađuje u čovjeka sam Bog, princip i svrha svih stvari. U nastavku tumačenja ljepota se prikazuje kao zraka božanske svjetlosti koja izvire iz Boga i šireći se iz njega razlijeva se prvo u anđeoski

³⁰ Ibid., p. 37.

³¹ Ibid., p. 41.

³² Usp. Marsilio Ficino, *Il commento di Marsilio Ficino sopra il Convito di Platone, & esso Convito*, tradotti in lingua Toscana per Hercole Barbarasa da Terni, Roma, 1544, III. govor, pogl. II, f. 20v: »Amore essere autore, & conservatore di tutte le cose«; III. govor, pogl. III, f. 22r: »Amore maestro, & governatore delle arti«.

³³ Banić-Pajnić, »Renesansni traktati o ljubavi (Marsilio Ficino – Nikola Vitov Gučetić)« (2012), p. 59.

³⁴ Usp. Ficino, *Il commento di Marsilio Ficino sopra il Convito di Platone, & esso Convito* (1544), I. govor, pogl. IV, ff. 5v–6r; usp. i Banić-Pajnić, »Renesansni traktati o ljubavi (Marsilio Ficino – Nikola Vitov Gučetić)« (2012), p. 43.

³⁵ Usp. Ficino, *Il commento di Marsilio Ficino sopra il Convito di Platone, & esso Convito* (1544), I. govor, pogl. IV, ff. 5v–6r: »quando diciamo amore, intendiamo desiderio di bellezza <...>«; II. govor, pogl. VIII, f. 19r: »Amore adunque non essendo altro che desiderio di godere la bellezza <...>«

um, zatim svjetsku dušu i druge duše, prirodu i naposljetku materiju.³⁶ Poput Sunca koje obasjava sve stvari dajući nam da ih vidimo, tako i božanska zraka omogućuje da spoznamo božansku ljepotu. Na taj način biva objašnjeno da onaj tko uživa u ljubavi u stvari ljubi samog Boga. Iskustvo ljubavi prikazano je kao kružni proces: Bog je taj koji sve stvara i sve čini lijepim. Sav ures svijeta vidljiv je i lijep zahvaljujući netjelesnoj božanskoj svjetlosti koja se po njemu izljuje. Duša pri rođenju biva »nagrađena«³⁷ strašću za lijepim koje je u stvari vraća na put povratka, ponovnog sjedinjenja s onim najvišim principom svih stvari. Taj najviši cilj ljudske duše omogućen je putem ljepote i ljubavi jer se po božanskom sjaju usađenom u dušu prepoznaje i voli Bog sam. On, »arhitekt ovog velikog stroja«,³⁷ usadio je u duše prilikom njihova rođenja božansku zraku svjetlosti koja u njima budi želju za povratkom i spoznajom božanskih stvari. Um pomoću vlastite svjetlosti biva potaknut na nanovo dohvaćanje božanske svjetlosti. Božanska zraka koja osvjetljava ljudsku dušu čini je lijepom i to je ono što u stvari očarava zaljubljenika. Ljubavno iskustvo stoga jest jedan poticaj, nagnuće, odnosno žudnja za povratkom izvoru. Ficino svoje izlaganje o ljubavi zaključuje tvrdnjom da vječna ljubav prema kojoj je duša upravljena čini da se ona Bogu uvijek iznova veseli kao novoj predstavi.³⁸ Ljubav je ono što *vuče* ljudsku dušu,³⁹ napor duše koja želi dosegnuti božansku ljepotu putem tjelesne ljepote.⁴⁰ Ljubav je počelo, temelj i izvor svega stvorenoga. Iz nje proizlaze i kroz nju se vraćaju sve stvari.

Koncizan prikaz temeljnih točaka renesansnog poimanja ljepote i ljubavi koje u Ficina pronalaze svoje referentno mjesto omogućuje da se u nastavku rada provede poredbeno sagledavanje Frankopanove koncepcije ljepote i ljubavi s onom renesansnog platonizma u kojem ljubavna lirika 16. stoljeća ima svoje utemeljenje. Valja međutim pritom uzeti u obzir činjenicu da Ficino i Frankopan predstavljaju dva različita područja djelatnosti i da među njima postoje i jasne žanrovske razlike. Nasuprot Ficinovu teorijsko-filozofskom razmatranju ljepote i ljubavi, Frankopanovo pjesničko promišljanje ljepote i ljubavi sa-

³⁶ Usp. *ibid.*, II. govor, pogl. IV, ff. 12r–12v: »Per conchiudere in poce parole molte cose, dico che quel superno essere di dio, quale egli si sia, si chiama bene: il raggio ch'indi partendosi entra per tutte le cose, si chiama bellezza. Questo primieramente entra nella mente angelica: secondariamente nell'anima del tutto, & in tutti gl'animi: appresso nella natura, ciò è ne i semi delle cose: ultimamente nella materia de corpi«.

³⁷ *Ibid.*, IV. govor, pogl. V, f. 30v: »l'Architetore di questa gran machina«.

³⁸ Usp. *ibid.*, IV. govor, pogl. VI, f. 34r: »L'eterno amore, per conchiudere, dal quale l'animo verso dio sempre è spinto, fa ch'egli sempre di dio, come di nuovo spettacolo, si rallegri«.

³⁹ Usp. *ibid.*, VI. govor, pogl. II, f. 54r: »Questo tiramento, il quale è amore <...>«.

⁴⁰ Usp. *ibid.*, VII. govor, pogl. XV, f. 107r: »ma il vero amore non è altro, ch'un certo sforzo di volare alla bellezza divina, svegliato dall'aspetto dalla bellezza corporale.«

držano je u stihovima ljubavne, moralističke i religiozne, pobožne tematike. Nužno je ovdje također napomenuti da se »u književnoznanstvenoj literaturi pojam ‘barok’ upotrebljava u dva osnovna značenja: ili kao stilistički termin, pri čemu se njime označuje ‘ingeniozni’ figuralni stil popularan u europskoj književnosti oko g. 1600. i nakon nje, ili kao periodizacijska kategorija, kao opći naziv za sve sadržaje i aspekte književne i estetičke kulture 17. stoljeća.«⁴¹ Kao periodizacijska kategorija odnosno književnopovijesno razdoblje barok bi dakle predstavljao jedan »specifičan idejno-povijesni kontekst«,⁴² dok kao stilistička koncepcija barok »označuje samo jedan povijesni književni stil, jedan način rukovanja pjesničkim ukrasima ustaljen i normiran početkom 17. stoljeća, a primjenjivan još određeno vrijeme nakon toga.«⁴³ Opredjeljenjem za potonje određenje pojma »barok«, koje u svojim studijama o hrvatskoj baroknoj književnosti predlaže primjerice Zoran Kravar, postaje upitno koliko je Frankopanova u stvari »stilski homogena«⁴⁴ lirika doista barokna. Ukoliko se njegov opus promotri u cijelosti, postaje jasno da se njegov pjesnički stil ne može okarakterizirati tipično baroknim iz tog razloga što nije vjeran sljedbenik pravila končetističkog stila, odnosno stila *acuto, ingegnoso*. No barokni elementi u njegovu pjesništvu ipak nisu u cijelosti izostali. Oni se naime »koncentriraju uglavnom oko dviju konvencionalnih tema: oko prikaza ženske ljepote i motiva prolaznosti«,⁴⁵ a pojavljuju se i u nabožnoj lirici.⁴⁶

Ljepota i ljubav u Frankopanovoj poeziji

Ljepota i ljubav centralne su tematske preokupacije kako renesansnih pjesnika i mislilaca, tako i baroknih autora pjesničkih djela. No dok se renesansa s jedne strane može pohvaliti i teorijskom obradom teme ljepote i ljubavi (tzv. *trattati d'amore*; npr. Leone Ebreo, Sperone Speroni, Giuseppe Betussi, Maria Equicola, Tullia d'Aragona, Marsilio Ficino, Frane Petrić, Nikola Vitov Gučetić, Miho Monaldi),⁴⁷ hrvatski barok svoja promišljanja i ispitivanja teme ženine ljepote i ljubavi smješta u pjesničke stihove.

⁴¹ Kravar, *Nakon godine MDC* (1993), p. 161.

⁴² Davor Dukić, »Hrvatska književnost. Neke temeljne značajke«, u: *Barok i prosvjetiteljstvo* (2003), p. 487.

⁴³ Kravar, *Nakon godine MDC* (1993), p. 161.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 57.

⁴⁵ *Ibid.*, p. 56.

⁴⁶ *Usp. ibid.*, p. 57.

⁴⁷ Banić-Pajnić, »Renesansni traktati o ljubavi (Marsilio Ficino – Nikola Vitov Gučetić)« (2012), p. 37.

Iako je Frankopanov *Gartlic* u prvom redu kanconijer ljubavne poezije, on u svojim stihovima promišlja bit i narav ljepote, a uočljiva je i njegova zaokupljenost pitanjem *gdje* se ona nalazi te, sukladno zahtjevima barokne estetike, temu ljepote i ljubavi usko povezuje s jednom od dominantnijih tema u književnosti 17. stoljeća – temom prolaznosti i varljivosti ovosvjetskog. Spomenute teme najjasnije dolaze do izražaja u prvom redu u Frankopanovu *Gartlicu*, ali i u skupini *Pobožnih pjesama*.⁴⁸ Iz tog je razloga ovdje nužno uvažiti značenje *Pobožnih pjesama* koje, u želji da se sagledaju Frankopanova gledišta o ljepoti, valja čitati usporedno s ljubavnim stihovima iz *Gartlica*. To se pokazuje osobito važnim iz tog razloga što se *Pobožne pjesme* na određen način nadovezuju na *Gartlic*, a dijele i mnoštvo zajedničkih motiva u opisu zemaljske ljepote i prolaznosti materijalnog te toposa poput *contemptus mundi* i *tempus fugit*.⁴⁹

U *Gartlicu* se Frankopan obraća svojoj dragoj (vila, Klor, Flora, Fili, Lila, Čintija), nagovarajući je na ljubav i pozivajući je na ljubavnu igru i tjelesni užitak. Nebrojani su stihovi u kojima se žali na ljubavnu bol uzrokovanu neuzvraćenom ljubavlju, ali i oni u kojima joj, unatoč njezinoj hladnoći spram njegove tuge i patnje, obećava vječnu službu u ljubavi. Ljubavni odnos nerijetko se opisuje kao glavni uzrok patnje, kao jedno slatko-gorko iskustvo. Moleći za milost, za pogled, poljubac, pjesnik ljubavnih uzdaha istovremeno opisuje ljepotu voljene djevojke. U opisivanju i slavljenju njezine ljepote, čiji je zarobljenik, barokni se pisac služi temama i motivima petrarkističke ljubavne tradicije. Tako će Frankopan pored često opjevanog motiva služenja gospođi, neuslišane ljubavi, tužnih uzdisaja i »mučeče ljubavi«, nerijetko uspoređivati oči svoje drage sa suncem ili zvijezdama, lice s proljećem, usne s koraljima i rubinima, zube s biserima, a grudi s mramorom.

Ljubavne, refleksivne i šaljivo-rugalačke pjesme okupljene u *Gartlicu* pokazuju da je Frankopan u svoje stihove spretno asimilirao i integrirao naslijeđenu tradiciju. Pored elemenata trubadurskog pjesništva, motiva i instrumentarija petrarkizma, čak i elemenata srednjovjekovnog poimanja ljepote koja se nerijetko promatra kroz prizmu ružnog, čak i grotesknog, Frankopanova zbirka sadrži i nekoliko pjesama u kojima se mogu pronaći i stihovi platonovskog i novoplatonovskog nadahnuća u kojima se pjesnik poslužio već spomenutim

⁴⁸ Zbirka *Gartlic za čas kratiti* sadrži 109, a skupina *Pobožnih pjesama* 18 pjesama.

⁴⁹ Usp. npr. pjesme »Vrime prohodí, prilika vazdar ne dohodi«, »Cvitja razmišljenje i žalostno protuženje«, »Vrime cvitje povenuje, beteg lipost iskončuje«, »Zornica na dobro opominajuč«, »Žitak človičanski je magnutje«, »Kak svit prohaja«, »Terpeče ništar ni na s[v]jitu« iz *Gartlica* s pjesmama »Na svitu ništar ni terpeče«, »Ufanja zemajlske ljubavi jesu nestalna«, »Nemarnost človičanska«, »Svicka lipost prom nebeskoj ničemurna«, »Lipote zemajlske jesu ništar« i »Hudobnost telovna« iz *Pobožnih pjesama*.

petrarkističkim stilskim repertoarom. To se prije svega odnosi na one stihove u kojima se ljepota promatra kao nebeska svjetlost što obasjava obožavanu ženu nerijetko opisanu kao *donna angelo*. U njima se ističe da ljepota svoj izvor ima u bogu ljubavi, a vila se osim tjelesne ljepote odlikuje i moralnim vrlinama što potvrđuje Frankopanovo usvajanje grčkog ideala ljepote (*kalokagathia*). Na nekoliko konkretnih primjera to izgleda ovako:

1. U pjesmi »Verh ljube liposti radost« pjesnik slavi ljepotu svoje drage koja mu pruža veliko veselje. Njezina ljepota koju joj je podario sam Kupid čini je prelijepom ružom u ocvaloj travi (»med travom ovelom prelipa rožica«⁵⁰), a onoga koji je u njezinoj vlasti, odnosno koji biva začaran njome blaženim. Ljepota koja se u ovoj pjesmi povezuje s božanskim i doživljava kao dar boga ljubavi, kao ures neba, opjevana je tradicionalnim petrarkističkim motivima pa su tako oči njegove ljubljene uspoređene sa suncem, lice s proljećem, usne su ljepše od koralja, a zubi od bisera.
2. U pjesmi »Dragi spominak od ljube« vila je hvaljena zbog svog anđeoskog lica, ljepote koja se može usporediti s Dijaninom i mudrosti koja nije manja od one kojom se odlikuje Minerva. Osim tjelesnim obilježjima pjesnik ovdje upućuje pohvalu i moralnoj vrlini te razumu svoje odabranice. Pritom se pita je li moguće spoznati, odnosno odrediti je li vrednija divljenja više njezina ljepota ili mudrost.

»Da jesi Dijani spodobna v liposti
manja od Minerve nisi u mudrosti;
niti je moguće pravo razibrati
je l' lipota veća il razum spoznati.«⁵¹

3. U pjesmi »Lipoti dužno je služiti ufajuč zahvalnost« vila se pojavljuje sva u svjetlosti, a pri opisu njezine ljepote pjesnik podjednako ističe i vanjske i unutarnje atribute svoje drage.

»Ar zvizda Danica
ti jesi v svitlosti,
u lišca dragosti
cvatuča rožica.
<...>
Što god je va tebi,
vse skup i po sebi,

⁵⁰ Fran Krsto Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Verh ljube liposti radost«, p. 96.

⁵¹ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Dragi spominak od ljube«, p. 108.

je vridno ljubiti,
ponizno služiti.«⁵²

4. U pjesmi »Vrime cvitje povenuje, beteg lipost iskončuje« Frankopan postavlja značajno pitanje, a to je pitanje što jest izvanjska ljepota kad se duša odvoji od tijela. Time jasno daje do znanja da njegova temeljna pjesnička misao ide u smjeru nijekanja tjelesne, varljive i propadljive ljepote.

»Ništar ni na svitu, vse je prohodeče,
kot oblak il magla, neg mal čas terpeče;
deh, razmisli, kada duša s telom dili,
kaj su oči, vusta, persi v dragoj vili.«⁵³

5. U pjesmi »Serca sužajnstvo dobrovojlno« vila Fili, doživljena kao anđeosko stvorenje, postaje primjer razuma, hrabrosti, ljepote i dostojanstvenosti, vrlina kojima su je obdarili kontinenti Afrika, Azija, Europa i Amerika. I u ovoj pjesmi upotrijebljen je klasičan petrarkistički stilski instrumentarij u opisu viline ljepote koja se uspoređuje s ljepotom sunca, zvijezda i mjeseca, a užitak koji pruža njezina ljepota velik je za onoga koji se nađe u njezinoj vlasti.

Vrijedi ovdje istaknuti kako su, za razliku od Frankopana, u Crescentea, već spomenutog Frankopanova velikog literarnog uzora, elementi renesansnog platonovskog poimanja ljepote i ljubavi mnogo jače izraženi. Tomu u prilog govore stihovi nekoliko pjesama iz njegove zbirke *Diporti del Crescente*:

1. U pjesmi »Dalle Bellezze della S. considera la Belezze Celesti« kontemplacija nad ženinom ljepotom pjesničkog subjekta uzdiže k nebeskoj ljepoti:

»Dica il mio cor (quando le tue bellezze
Clori stò contemplando,
E al Cieli i miei pensier vado inalzando)
Se alletta tanto un sguardo, un labro, un riso,
Quali gioie saran del Paradiso.«⁵⁴

⁵² Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Lipoti dužno je služiti ufajuč zahvalnost«, p. 122.

⁵³ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Vrime cvitje povenuje, beteg lipost iskončuje«, p. 136.

⁵⁴ Crescente, *Diporti del Crescente. Divisi in rime morali, devote, heroiche, amorose* (appresso Giov. Mommartio, in Brussela, 1656), »Rime morali«, pjesma »Delle Bellezze della S. considera la Belezze Celesti«, p. 5. Nadalje u bilješkama: *Diporti del Crescente* (1656).

2. U stihovima pjesme »In lode del Imp. Eleonora« opjevana je zemaljska ljepota, viđena kao odraz božanske ljepote koja rasprostire svoje zrake u materijalnom svijetu:

»Terrena Bellezza
 Con volto divino
 Comparte suoi rai,
 Si grata vaghezza
 Di sol matutino
 Chi vidde già mai?«⁵⁵

3. Da žudnja za lijepim, odnosno ljubav prema ljepoti ima svoj izvor u nebeskom području, Bogu, talijanski je pjesnik izrekao stihovima:

»Amor del bello è Dio,
 Dal ciel discende«⁵⁶

4. U pjesmi »D. coperta con un velo oscuro« Crescente je opjevao ljepotu svoje Klori u kojoj je, kao u lijepom nebu, nebeski sjaj skupio svoje zrake:

»In te come in bel cielo,
 Quel celeste splendor tiene raccolto
 I raggi suoi: Clori chi non diria,
 Che se al mio cor lucente sole sei,
 Celarti nò, ma sempre splendor dei.«⁵⁷

Kroz mnogobrojne pjesme o ljubavi i ljepoti u kojima dominiraju elementi erotičnosti i senzualnosti, a u kojima se miješaju i vedri i tužni tonovi, Frankopan progovara o svojoj zaokupljenosti mislima o prolaznosti i nesigurnosti čovjekova postojanja. U ovom nestalnom, varljivom i lažnom svijetu čovjek je stavljen u milost nevjerne i prevrtljive sreće koja se kreće u krugu poput zlobne zmije. U Frankopanovim tužaljka o slijepoj i varljivoj sreći (»čalarna sriča«) koja se vije u kolu prepoznaje se ista misao koju je ispjevao Gundulić u svom *Osmanu* kroz poznate stihove:

»Kolo od sreće uokoli
 vrteći se ne pristaje:

⁵⁵ *Diparti del Crescente* (1656), »Rime heroiche«, pjesma »In lode del Imp. Eleonora«, p. 94.

⁵⁶ *Diparti del Crescente* (1656), »Rime amorose«, pjesma »Canzata III«, p. 158.

⁵⁷ *Diparti del Crescente* (1656), »Rime amorose«, pjesma »D. coperta con un velo oscuro«, p. 166.

tko bi gori, eto je doli,
a tko doli, gori ustaje.«⁵⁸

Upućujući molbe svojoj dragoj za ljubav snažno će, ponavljajući zapravo jedan od čestih toposa Bunićevih *Plandovanja* – uživaj dok si mlada – progovarati o kratkoći čovjekova života i prolaznosti ljepote koja je kratkoga vijeka i nalik je cvijeću koje ujutro cvate, a navečer vene (»kaj cvate vjtro, k večer povenuje«⁵⁹). Kao što se dan budi zorom, a ide svojem kraju kada ga prekrije noć, tako su ljudski život i tjelesna ljepota osuđeni na istu sudbinu. Zemaljski život i svjetovne stvari pružaju čovjeku mnoge užitke i Frankopan se, slaveći ih, istovremeno tužno okreće spoznaji o kratkotrajnosti i varljivosti ljepote i radosti ovoga svijeta za koje kaže da su samo »magnutje« (trenutak). Svoj osnovni nazor, stav da »terpeče ništar ni na s[v]itu«,⁶⁰ da dakle na ovom svijetu ništa nije trajno, da je ovozemaljski život varljiv i prolazan, Frankopan najčešće izražava usporedbama svijeta i ljepote s cvijećem, ali i s vjetrom, sjenom, oblacima i maglom:

»Ništar ni na svitu, vse je prohodeče,
kot oblak il magla, neg mal čas terpeče;«⁶¹

izražavajući tako identičnim metaforama Gundulićevu misao iz drugog plača *Suza sina razmetnoga*, u kojem za ljepotu piše da je »vjetar, magla, sjen, dim, ništa«,⁶² ali i Bunićevu, koji će u pjesmi »Vrhu smrti« zaključiti da su »ljucka godišta vihar, plam i sjena, san, magla i ništa«. ⁶³ Spoznaja o ništavnosti i kratkotrajnosti zemaljskog života, u kojemu je i čovjekov život samo trenutak, spoznaja da je sve dobro ovoga svijeta, sav nakit, radost, naslada, ljepota samo sjena, magla koja brzo nestaje, da sve što živi mora i umrijeti, stvara u pjesniku obrat i on se okreće prema duhovnom.

Unatoč nepobitnoj prisutnosti karakterističnih platonovskih i novoplatonovskih motiva u ponekim stihovima, platonovsko poimanje ljubavi kao žudnje za nečim uzvišenim, prisutno primjerice u Dantea, Petrarke, Ficina, Michelangela,

⁵⁸ Ivan Gundulić, »Osman«, prvo pjevanje, u: Ivan Gundulić, *Kralj od pjesnika*, izbor i predgovor Dunja Fališevac (Zagreb: Mozaik knjiga, 2005), p. 183.

⁵⁹ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Beteg drage Klorigo serce požaljiva«, p. 186.

⁶⁰ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Terpeče ništar ni na s[v]itu«, p. 221.

⁶¹ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Vrime cvitje povenuje, beteg lipost iskončuje«, p. 136.

⁶² Ivan Gundulić, »Suze sina razmetnoga«, plač drugi, u: Ivan Gundulić, *Kralj od pjesnika* (2005), p. 60.

⁶³ Ivan Bunić Vučić, *Plandovanja. Pjesni razlike. Mandalijena pokornica*, priredio i predgovor napisao Franjo Švelec (Zagreb: Zora i Matica hrvatska, 1975), »Pjesni razlike«, pjesma »Vrhu smrti«, p. 163.

Petrića, Gučetića, Monaldija i drugih, ne nazire se u Frankopanovu pjesništvu. Opisi i doživljaj ljepote žene, točnije njezina tijela u njegovu su pjesništvu lišeni metafizičkih konotacija – njegova draga nije božanski ideal i ljepota njezina lika nije odsjaj božanskog, čak ni ondje gdje naglašava ljepotu anđeoskog lica i tijela drage obasjanog suncem, već je predmet požude i tjelesnog uživanja. Iako se ne može zanemariti činjenica da Frankopanov opus ljubavnih pjesama sadrži i stihove u kojima pjesnik iskazuje poštovanje prema lijepoj i ljubljenoj odabranici pri čemu senzualna igra u potpunosti izostaje ili je barem svedena na najmanju moguću mjeru,⁶⁴ prevladavaju stihovi u kojima do izražaja dolaze upravo motivi požudnih pogleda i uzdisaja. Tako će primjerice u pjesmi »Zornica nasladna« Frankopan opjevati slatkoću vilina tijela, a u pjesmi »Valovanje službe proseč zlamenje ljubavi« pjesnički se subjekt divi njezinoj ljepoti u kojoj nažalost ne može uživati:

»Oh, blažena
ka te narodila,
tak lipo stvorila
telo tvoje.
Vsak valuje
ki te vidi,
od serca raduje
ter se čudi.

<...>

Deh, ljublena,
što ti prudi
bit neumoljena
ki te služi?«⁶⁵

U pjesmama »Lipoti dužno je služiti ufajuč zahvalnost« i »Vrime cvitje povenuje, beteg lipost iskončuje« naglasak je stavljen na opis slatkoće vilinih grudi, u pjesmi »Pop snahu pozdravlja, ona vred se javlja« pogled pjesničkog subjekta usmjeren je na ljepotu djevojčine stražnjice, dok u pjesmi »Vrime prohodi, prilika vazdar ne dohodi« pjesnik moli svoju odabranicu za dopuštenje da joj ljubi grudi:

»Dopusti mi persi tvoje celovati,
v lipom naručaju slatko počivati;«⁶⁶

⁶⁴ Takve su primjerice sljedeće pjesme iz *Gartlica*: »Verh ljube liposti radost«, »Stalnost službe«, »Dragi spominak od ljube«, »Na diku černih oči«, »Serca sužajnstvo dobrovojlno«, »Kitici darovanoj hvala«.

⁶⁵ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Valovanje službe proseč zlamenje ljubavi«, p. 109.

⁶⁶ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Vrime prohodi, prilika vazdar ne dohodi«, p. 105.

Svoj poziv na ljubavno uživanje Frankopan upućuje i u pjesmi »Zazivanje prišastja ljube«:

»zatvori me v persi svoje
da skup vživamo.«⁶⁷

Slaveći ženine tjelesne draži i ističući kako na svijetu ne nalazi veće naslade i užitka od njezine tjelesne ljepote čiji je »vjeran sluga«, pjesnik pokazuje da je njegov doživljaj ljubavi sveden na osjetilni moment jer ona za njega predstavlja erotsku igru dvoje ljudi koji znaju uživati u njoj. Generalno gledajući, iako apostrofira prolaznost i podcrtava negativan aspekt fizičke ljepote, Frankopan ne negira osjetilnu ljepotu, već je promatra kroz antitezu ljubavne boli, prolaznosti i ružnoće. Ljubavno iskustvo koje je u Frankopanovim stihovima opisano kao uslužno, igralačko, ali i bolno, nije, kao što je to slučaj u renesansnim traktatima o ljubavi i renesansnoj ljubavnoj poeziji, pojmljeno kao put prema spoznaji Boga. U Frankopana ljubav i uživanje u tjelesnoj ljepoti nemaju funkciju obrata, uzdizanja duše k spoznaji svih stvari koje je jasno gledala u predegzistenciji što je zapravo platonovski rečeno, zadaća erotskog božanskog zanosa. Divljenje materijalnoj ljepoti ostaje na razini čisto tjelesnog, erotskog uživanja s osobito naglašenim elementima senzualnog i lascivnog bez pretenzija za uživanjem, odnosno dohvaćanjem prave, nepromjenjive ljepote. Frankopanov objekt uživanja voli se i uživa radi njega samog, a ne radi spoznaje izvora njegove ljepote. U Frankopanovu pjesništvu lirski subjekt ne proživljava onaj erotski zanos kojim doseže najvišu spoznaju. On doduše dolazi do uvida u izvor prave ljepote, ali ne putem ljubavnog zanosa božanskog porijekla koji mu omogućuje povrat u izvor sveukupnosti, već putem spoznaje nestalnosti, varljivosti i prolaznosti svega materijalnog. U prilog toj tvrdnji idu primjerice stihovi sljedećih pjesama iz *Gartlica*:

1. U pjesmi »Vrime cvitje povenuje, beteg lipost iskončuje« pjesnik tuguje nad uvenulom ljepotom drage vile, nemoćne u borbi s protjecanjem vremena i bolesti.
2. U pjesmi »Spogajnanje prošastnoga vrimena« Frankopan, zaključujući da je »vse vrime potrošilo«, pita svoju Kloru »kamo dika, lipost tvoja?«. Zlo je vrijeme, »zlo godišće«⁶⁸ zbog kojeg se Klora više ne diči svojom ljepotom kojom je nekada očaravala i dražila pjesnika.
3. Pjesme »Žitak človičanski je magnutje« i »Kak svit prohaja« svjedoče o pjesnikovoju zaokupljenosti temom prolaznosti životnih užitaka.

⁶⁷ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Zazivanje prišastja ljube«, p. 101.

⁶⁸ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Spogajnanje prošastnoga vrimena«, p. 137.

4. U pjesmi »Klori nesrična« pjesnik iznosi svoj stav da će pravu radost osjetiti tek na drugom svijetu:

»Tebi, Vsemogući, jesu otvorena
vsa terpenja moja, zavsím podložena;
v tebi samo ufam milošću spoznati
ter na drugom svitu navik radovati.«⁶⁹

5. O ispraznosti, varljivosti i kratkotrajnosti svega zemaljskog Frankopan će progovoriti u pjesmi »Terpeče ništar ni na s[v]itu« ponavljajući više puta stihove

»Vse je listor tinja cvita,
oh, nestalnost ova svita!«⁷⁰

Iz ciklusa *Pobožnih pjesama* izdvaja se nekoliko pjesama u kojima Frankopan, razotkrivši pravu prirodu osjetilne ljepote, upućuje na mjesto vječne ljepote:

1. U pjesmi »Na svitu ništar ni terpeče« pjesnik vrlo jasno daje do znanja da svi užici ovoga svijeta nisu ništa drugo do li zle varke (»hude čalarnosti«⁷¹).
2. Do uvida u nestalnost tjelesne ljepote i ljubavnih užitaka Frankopan dolazi u pjesmi »Ufanja zemajlske ljubavi jesu nestalna«:

»al sad spoznajem, lipost i nasladnost
u človiku vred pogine,
ki čer smijal, danas plače, jutra zgine.«⁷²

3. Spomenuto je gledíšte još snažnije opjevano u pjesmi »Svicka lipost prom nebeskoj ničemurna« kroz sljedeće stihove:

»Digni v nebo tvoje oči,
gdi su ufat vse pomoči.
Onde lipost je terpeča,
a na zemlji premineča.«⁷³

⁶⁹ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Klori nesrična«, p. 184.

⁷⁰ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Terpeče ništar ni na s[v]itu«, p. 221.

⁷¹ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Na svitu ništar ni terpeče«, p. 255.

⁷² Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Ufanja zemajlske ljubavi jesu nestalna«, p. 258.

⁷³ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Svicka lipost prom nebeskoj ničemurna«, p. 261.

4. Stihovima spomenute pjesme bliski su i stihovi pjesme »Lipote zemajlske jesu ništar« u kojoj se pjesnik dobrohotno obraća čitatelju:

»Aj, ne daj se prehiniti,
od Kupida zaslipiti.
Deh, razmisli: Kad se duša s telom dili,
kaj su oči, vusta, persi v dragoj vili?«⁷⁴

Barokni petrarkizam i antipetrarkizam

Katolička protureformacija u okviru svoje djelatnosti postavila je i zadaću »brige« nad umjetnošću, napose likovnom i književnom. Crkva koja se »pojaviła kao vrhovni arbitar u književnim pitanjima«⁷⁵ utjecala je na slabljenje »petrarkističke slobostine, sa svojim opisivanjem isprazne zemajlske ljubavi«.⁷⁶ Unatoč tome u hrvatskoj su književnoj produkciji baroknog razdoblja »petrarkistički elementi, u nešto izmijenjenom, ali ipak prilično razaznatljivom obliku, preživjeli na nekim glavnim razinama književnog djela«.⁷⁷ Iako je barok zadržao petrarkističko poimanje ljubavi i ljepote, barok ih u odnosu na petrarkizam ponešto drukčije prikazuje. Opis ženine andeoske ljepote, motiv »ljutih rana«, ljubavni osjećaj kao jedno slatko-gorko iskustvo, istovremeni osjećaj žudnje i patnje te motiv služenja neki su od elemenata prepoznatljivi u klasičnom petrarkizmu i Frankopanovu ljubavnom izričaju. Nasuprot petrarkizmu Frankopanov se konačni cilj sastoji u tome da pokaže pravu prirodu tjelesne ljepote. Uživavanje u tjelesnoj ljepoti i osjetilnim čarima u Frankopana je povezano s veseljem i radošću, ali i istovremenom slikom prolaznosti i gubitka, napokon i svijesti o konačnosti ljudskog bića.

Platonovska i novoplatonovska filozofska tradicija stavlja naglasak na divljenje i uživanje nad ljepotom svjetlosti ljudske duše koja u stvari predstavlja samu božansku svjetlost čija je glavna zadaća »probuditi« dušu zaljubljenika kako bi ostvario svoj najviši cilj. Spomenute filozofske struje mišljenja ističu

⁷⁴ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Lipote zemajlske jesu ništar«, p. 263.

⁷⁵ Pavao Pavličić, *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti* (Split: Čakavski sabor, 1979), p. 185.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 185.

⁷⁷ *Ibid.*, p. 185. Pavao Pavličić naglašava da naslijedene petrarkističke osobine (opis ženine ljepote, redosljed kojim se pojavljuju elementi u opisu gospine ljepote – odozgo prema dolje – opis ljubavi koja uključuje uzrok nastanka ljubavi, opis ljubavi koja se javlja i opčinjava u trenu, jednom času) ne predstavljaju specifični aparat petrarkizma, već su »općeknjiževne«, a karakterizira ih način na koji ih petrarkizam uvodi i interpretira. Vidi: Pavao Pavličić, *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti* (1979), p. 187–190.

dakle unutarnje karakteristike duše, a ne primarno vanjske attribute oku ugodnog tijela. Frankopan u prvi plan stavlja upravo tjelesne čari kojima se odlikuje lijepa i ljubljena gospa, odnosno vila, a tek se sekundarno hvale i njezine unutarnje vrline. No ipak, stavljanjem vanjske, osjetilne ljepote u prvi plan Frankopan ne ostvaruje svoju glavnu zadaću. Slavljenje osjetilno zamjetljive ljepote samo je sredstvo kojim se izriče osnovna misao. S istovremenim opisom užitka koji donosi tjelesna ljepota vile Frankopan će, ukazavši na nestalnost svega zemaljskog i materijalnog, razbiti tu netom opjevanu sliku ženine ljepote.

Iako dakle na određen način slijedi petrarkističku tradiciju, služeći se petrarkističkim temama i motivima, elementi petrarkizma u Frankopana dobivaju novu funkciju. Tradicionalni petrarkistički opis žene, idealiziran doživljaj ljepote i metaforički aparat petrarkista koji se rabi za opis ljepote voljene i obožavane žene u Frankopana doživljava određenu destrukciju.⁷⁸ Platonovski i novoplatonovski elementi, kao i petrarkistički diskurs u Frankopanu ljubavnom pjesništvu tek su dio asimilirane filozofsko-književne tradicije na kojoj on gradi svoje djelo. Petrarkizam, kao uostalom i elemente renesansnog platonovskog naučavanja, u Frankopana valja prepoznati kao izuzetno bitne, ali ih ne treba promatrati kao glavne nositelje njegova promišljanja o ljepoti i ljubavi. Naime oni svoje pravo značenje zadobivaju tek s usporednim sagledavanjem Frankopanova tematiziranja ružnoće i prolaznosti.

Izostavljajući opis i doživljaj ljepote ženskog tijela kao odsjaj same božanske ideje i koncept ljubavi koja u sebi sadrži transcendentno značenje, Frankopan stavlja naglasak na hedonističko poimanje ljepote i ljubavi i svojim stihovima, u kojima prevladavaju elementi lascivnog, erotičnog i senzualnog, nagovara na ljubavno, tjelesno uživanje. Oslobodivši ljubav i ljepotu od božanskih konotacija, zamijenivši uzvišeni ljubavni osjećaj petrarkističkog diskursa s humorom i parodijom, a spiritualnost ljubavnog doživljaja s čistom senzualnošću,⁷⁹ Frankopan se odmaknuo od platonovsko-petrarkističke ljubavne lirike i približio antipetrarkizmu.⁸⁰

⁷⁸ Usp. analizu barokne ljubavne lirike Ignjata Đurđevića koju provodi Dunja Fališevac u svom članku »Barokni petrarkizam u hrvatskoj književnosti«, u: *Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti*. Zbornik radova s međunarodnog simpozija održanog od 27. do 29. rujna 2004. u Splitu, ur. Bratislav Lučin i Mirko Tomasović (Split: Književni krug Split, 2006), p. 238.

⁷⁹ Usp. analizu barokne ljubavne lirike Ivana Bunića Vučića koju provodi Dunja Fališevac u knjizi *Ivan Bunić Vučić* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1987), p. 13.

⁸⁰ O značajkama barokne petrarkističke lirike vidjeti Dunja Fališevac, *Ivan Bunić Vučić* (1987); Fališevac, »Barokni petrarkizam u hrvatskoj književnosti« (2006), pp. 219–244; Pavličić, *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti* (1979), poglavlje »Petrarkistički elementi u hrvatskoj baroknoj poemi, melodrami i epu«, pp. 185–201.

Suprotstavljanje antipetrarkističkog poimanja ljepote i ljubavi petrarkističkom u Frankopanovoj poeziji pokazuje da se lijepo ne može promatrati, niti ono postoji bez svog negativnog para, ružnoće, čime se ujedno nastoji ukazati na prolaznost i varljivost tjelesne ljepote. Frankopan ljepoti svoje drage, koju uspoređuje s ružom koja kraljuje među cvijećem, suprotstavlja naruženu, ocvalu ljepotu pa se njegova ljepotica pretvara ne samo u staricu naboranog lica i sijede kose već u krivonosu i balavu, krezubu, smrdljivu, pjegavu i grbavu, šepavu ženu s probavnim smetnjama i izdojenim grudima («persi izdojene») koja slini kada govori, zvuči kao miš kada se smije, zavija poput vuka kada pjeva, a elegantna je kao ribež.⁸¹

Žaleći nad »izgorenim dvorima« ljepote i nasladnosti kojim ga je draga očaravala, Frankopan svojim opisima nestale ljepote, odnosno ružnoće, u kojima ide čak do vulgarnog i grotesknog, progovara o uzaludnosti vezanja za zemaljske stvari, uključujući dakako i tjelesnu ljepotu. Spoznavši varljivost ovog svijeta, pjesnik više ne želi uzalud trošiti svoje vrijeme, on ne želi više »služiti nestalnoj lipoti« i »falšnoj liposti«.

Za razliku od renesanse u kojoj se zemaljska ljepota slavi kao božanska ljepota, kao mjesto koje otvara put spoznaji viših uzroka, Frankopan ima za cilj pokazati »istinu« ovozemaljskog, njegovu varljivost i prolaznost.⁸²

⁸¹ Usp. pjesme »Zercalo prave lipote« i »Spogajnanje prošastnoga vrimenta« iz zbirke *Gartlic za čas kratiti*.

⁸² Već na primjeru Frankopanova pjesničkog ostvarenja spomenute karakteristike baroknog pogleda i misaonih preokupacija, posebice one koju, odrekavši se uživanja u ljubavi i ljepoti drage, jasno izražava riječima da težak teret nosi onaj koji poznaje varljivost ovog svijeta (Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Prez ljubavi u slobodi živiti«, p. 125) iščitavaju se i u europskih predstavnika književnog baroka. Iz pjesničkog ostvarenja Španjolca Luisa de Góngore (1561–1627) valja izdvojiti zbirku *Zvezdani sat* u kojoj pjesnik progovara o prolaznosti i kratkotrajnosti čovjekova života u kojem se nužno suočava s mnogobrojnim nesmiljenim varkama: »Vrijeme <...> ti nam pute veliš / tvrde varke nesmiljene: / kako ne zna kud da krene / slijepi život što prohodi <...>«, Luis de Góngora, *Zvezdani sat*, izbor, prijevod i predgovor Nikola Milićević (Banjaluka: Glas, 1979), p. 51. U ovom životu koji nije vrijedan osobite pažnje («jer smo davno već saznali / da je život posve mali / neznan baš u svemu, – / kako bismo onda njemu / neku veću mjeru dali?«, *ibid.*, p. 53), čovjek pokušava, ali ne uspijeva slijediti »nijemu stazu« vremena koje nepovratno protječe i bježi. Góngorina pjesma »Putnik« metaforičan je prikaz čovjekova, tj. pjesnikova načina postojanja: on je umoran putnik, izgubljen u »tamnoj noći« i nepoznatom kraju («Izgubljen, bolan, u kraju neznanu, / u tamnoj noći, nesigurna kroka, / gazi, a pred njim pustara široka, / zove i ne zna na koju će stranu«, *ibid.*, p. 68). U pjesmi »Na grobu vojvotkinje od Lerme« uspoređujući vojvotkinju, odnosno čovjeka uopće s prahom, pjesnik s mnogo pesimističnih tonova govori o ljudskoj prolaznosti i ništavnosti ljudskog života. Ista tematska problematika prepoznaje se i u pjesmi »Ruža« u kojoj opisom kratkotrajnosti ružine ljepote, koja u jednom trenutku pokazuje svu svoju ljepotu i raskoš, a već sutra umire, pjesnik čitatelju otvara oči pred istinom o kratkoći života i smrti koja se krije iza svake tjelesne ljepote.

Prolaznost tjelesne ljepote kao put k izvoru nepromjenjive ljepote

»Težnja za rekatolicizacijom društva«, ističe Pavao Pavličić, stavlja pred književnost zadaću da bude »vjerski ispravna i k tome poučna«, da »djeluje na publiku u smjeru uzdizanja povratka bogougodnom životu i priklanjanju vjerski ispravnim vrijednostima«. ⁸³ Iako je takva funkcija pjesničkog teksta u Frankopana slabije izražena i unatoč tome što bi se na prvi pogled moglo reći da je Frankopanova, odnosno barokna ljepota uopće, amoralna ili nemoralna, mnoga barokna pjesnička ostvarenja u kojima se ljepota povezuje uz požudu ipak pokazuju i priklanjanje kanonima vjerskog autoriteta. ⁸⁴

Religioznu, duhovnu tematiku, prisutnu primjerice u Gundulićevim *Suzama sina razmetnoga*, Bunićevoj zbirci *Pjesni razlike* i *Mandalijeni pokornici*, Frankopan razvija kroz pjesme u kojima pjeva o ljubavi i ljepoti, a još detaljnije u svojim pobožnim pjesmama u kojima posebno dolazi do izražaja njegova refleksivnost i religiozno-teološka koncepcija čovjeka i svijeta.

Promišljajući odnos između sfere zemaljskog i nadzemaljskog, odnos čovjeka prema Bogu, prirodu čovjeka i njegovu sudbinu, spoznavši laž i varljivosti svega zemaljskog, Frankopan poziva grešnika da se okrene prema duhovnom, inteligibilnom u kojem prebivaju prava ljepota i istina. I dok je čitava priroda na diku Božju, samo čovjek, piše Frankopan, živi u grijehu zaboravljajući na činjenicu da je smrtno biće i da se kao takvo mora vratiti u zemlju, u blato iz kojega je stvoren:

»Sam človik v grihu prebiva
ter Boga ne hvaliva,
nit zna grišnik promislit
da mora spet preminit
u zemlju, odkud je rojen,
u blatu, kak i stvoren.
Neg se listor posmihuje,

Snažan dojam ostavljaju i pjesme naslovljene »Za spomen na smrt i pakao« i »Kratkoća življenja« u kojima posebnu pozornost privlači pjesnikovo isticanje trulosti ovoga svijeta, naglašavanje kratkoće življenja u ovom mutnom životu u kojem se čovjek koji slijedi obmane ovoga svijeta neizbježno suočava sa smrću i paklom. Pedro Calderón de la Barca (1600–1681), veliki pisac zlatnog doba u španjolskoj književnosti, potpisuje i autorstvo poetsko-filozofske poeme *Život je san* u kojoj razmišlja o tipično baroknim temama poput one o čovjekovoj sudbini u svijetu prolaznog, nestalnog i nesigurnog. Spoznavši ljudski pakao, muku egzistencije i ništavnost ovozemaljskog Calderón de la Barca upućivao je na dublje, trajnije duhovne vrijednosti kojima čovjek treba težiti. Usp. Pedro Calderón de la Barca, *Život je san*, prev. Nikola Milićević (Zagreb: Hena Com, 1998), pp. 8–9.

⁸³ Pavao Pavličić, *Barokni stih u Dubrovniku* (Dubrovnik: Matica hrvatska, 1995), p. 172.

⁸⁴ Usp. Umberto Eco, *Povijest ljepote*, prev. Vanda Mikšić (Zagreb: Hena Com, 2004), p. 234.

dok vura prebližuje
skradnje tuge i nevolje,«⁸⁵

Naglašavajući temeljnu kršćansku vrijednost – čovječnost, odnosno humanost – kao ideal ljepote u ovom propadljivom, nestalnom i lažnom svijetu⁸⁶ (»človičstvo kraljuje kakot prava lipost«⁸⁷), Frankopan kritizira čovjekovu oholost i pohlepnost za svjetskim stvarima:

»Oh, Bože, čuda velika,
da nevoljan človik tako pohlipuje
svicko proštimanje i tela radosti
koje v sebi nima mira ni stalnosti;
ar, kot vitar listje, sim tam raspuhuje.«⁸⁸

»Neg sam človik v grihu vsedilje prebiva,
nit vjutro nit večer Boga ne zaziva.«⁸⁹

Istovremeno opominje smrtnika da, budući da je stvoren na sliku Božju, ne smije živjeti u grijehu i vezati se za ovaj svijet prolazne i varljive ljepote, već mora spoznati kratkotrajnost i ništavnost svega zemaljskog i usmjeriti svoj pogled k Bogu jer se prava radost i duhovni užitci upoznaju tek na drugom svijetu. Ta se misao najizrazitije iščitava u stihovima pjesme »Spetenje človičanske pohlipnosti«:

»Oh, človik nevojlni, deh, misal uspeti,
Višnjemu nakloni u združnoj pameti.
Iz ništar te stvoril ter moreš pomislit,
na kip svoj narodil: tak jalno zagrišit?
Al dobro prebiva u kinčah vridnosti
natura hlipiva na zlata svitlosti.
I misal kot slipa: što godre svit daje,
il dobra il lipa, nasladno povaje.

⁸⁵ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Zornica na dobro opominajuč«, p. 139. Usp. i Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Nemarnost človičanska«, p. 260.

⁸⁶ Usp. Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Človičstvo zove se prava lipota«, p. 153. Vidi i Posavac, »Hrvatska estetika 17. stoljeća«, *Filozofska istraživanja* 14/2–3 (1994), p. 538.

⁸⁷ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Človičstvo zove se prava lipota«, p. 153.

⁸⁸ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Življenje človičansko je nestanovito«, p. 257.

⁸⁹ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Opominanje na dobro delo«, p. 262.

Oh, kamo mišljenje ti, človik, strošuješ,
to kratko življenje rizično skončuješ?«⁹⁰

Frankopanovo pjesničko djelo zrcali svjetonazor i senzibilitet novoga duhovnog doba, nove poetike i nove religiozno-teološke tematike, ono je svjedočanstvo razdvojenosti baroknog pisca između naslijeđenog renesansnog hedonističkog i novog shvaćanja i doživljaja čovjeka i svijeta, položaja i sudbine čovjeka u nesigurnom svijetu. Na tu je duhovnu podvojenost, karakterističnu i za druge književnike 17. stoljeća, koja se s jedne strane manifestira u isticanju tjelesne ljepote žene i neobuzdanoj lascivnosti i senzualnosti, a s druge strane u isticanju negativnih aspekata ljepote i naglašavanju pobožnog i religioznog života,⁹¹ utjecala Katolička crkva, njezin protureformacijski pokret započet Tridentskim saborom (1545–1563). U književnosti, kojoj vjerske prilike nameću i vjerske sadržaje, prisutan je osjećaj prolaznosti i ništavnosti ovozemaljskog života. Barokni pisac vidi svijet drukčije od renesansnog – sklad i harmoniju renesansnog svijeta zamjenjuje razbijena slika života, osjećaj izgubljenosti i uznemirenosti baroknog čovjeka koji se okreće od ovozemaljskog i usmjeruje prema nadzemaljskom, vječnom.

U refleksivnim pjesmama Frankopan najsnažnije ističe osnovnu misao i tendenciju svog pjesničkog promišljanja, a ta je okretanje prema nepromjenjivoj, duhovnoj stvarnosti. U njegovu pjesništvu ljubav i ljepota imaju dvojaku prirodu. Tako se s jedne strane javlja ljubav spram tjelesnog i težnja za uživanjem u osjetilnim užicima, a s druge se strane naglašava osjećaj nagnuća k izvoru, k nepromjenjivom, Bogu. Ljepota se opet s jedne strane promatra kroz koncepte renesansnog platonizma kao nebeski ukras, kao sjaj, sunce koje sve osvjetljava omogućujući divljenje i uživanje u materijalnoj ljepoti, dok se s druge strane ona analizira s aspekta vremenitosti i prolaznosti. U analizi takva aspekta ljepote Frankopan unosi šaljive, rugalačke, ali i groteskne elemente.

Do spoznaje prave naravi ljepote i okretanja k nepromjenjivoj sferi, izvoru sveukupnosti, Frankopan ne dolazi kroz novoplatonovski ljubavni zanos, kroz božansko iskustvo ljepote, odnosno ljubavi. Ljepota u njega nije pojmljena kao »božje oruđe« koje dušu privlači u uživanju u ljepoti same božanske svjetlosti utisnute u duši voljene osobe, već je predmet pjesnikova osjetilnog uživanja. Tek se iskustvenom spoznajom promjenjivosti materijalne ljepote i nestalnosti ljudske sreće pjesnički subjekt okreće spoznaji izvora i uzroka svih stvari. Kada govorimo o Frankopanovu poimanju ljepote, tada ne možemo isticati žudnju za

⁹⁰ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Spetenje človičanske pohlpnosti«, p. 111.

⁹¹ Usp. Kombol – Prosperov Novak, *Hrvatska književnost do narodnog preporoda* (1996), p. 242.

ljepotom božanskog, samom istinom svega stvorenog od kojeg tjelesna ljepota proizlazi. U Frankopana izostaje koncepcija ljepote kao puta kojim se duša uzdiže k vječnoj ljepoti, dakle novoplatonovski ljubavni zanos koji obasjava zaljubljenikovu dušu uzdižući je od nižih prema višim stvarima ne nalazi svoje mjesto u Frankopanovu pjesništvu.

Spoznaja ništavnosti, kratkotrajnosti, varljivosti i prolaznosti svega zemaljskog, materijalnog, uvid da je sve ljudsko samo sjena

»Vim svicke radosti kot tinja skersnuju,
vsih kinčev dragosti kot cvit preminuju«,⁹²

a potom i viđenje svijeta kao manifestacije Božje moći

»Oh, moj Višnji u svitlosti,
kad na svitu ja nahodim
dela tak čudna tvoje zmožnosti,
aj, mislim u sebi i govorim:
kad je tak dično neg nebo ko pokriva,
kakvo more biti gdi sam Bog prebiva!«,⁹³

Frankopana dovodi do prave istine i on se okreće nebeskoj sferi:

»Digni v nebo tvoje oči,
gdi su ufat pomoči,
onde dobro je terpeče,
na zemlji premineče;«,⁹⁴

Iako je u Frankopanovu stavu da je mjesto prave, istinske, nepropadljive ljepote u inteligibilnom, a ne u perceptivnom svijetu, prepoznatljiva osnovna misao platonovske i novoplatonovske filozofije, kada slavi, promatra i uživa u osjetilnoj ljepoti Frankopan nije vjerni sljedbenik navedenih struja mišljenja. U njegovu pjesništvu ne nailazimo na stav da ljepota osjetilnog uzdiže dušu (koja čezne za povratkom) k Jednom. Pjesnik tematizirajući odnos lijepo – ružno, prolazno – vječno ukazuje na pravu istinu svijeta i narav ljepote do koje ne dolazi duhovnim gledanjem, okom uma, već isključivo iskustvenim putem dobivenom spoznajom. Osjetilni doživljaj ljepote ne zamjenjuje u potpunosti

⁹² Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Spetenje človičanske pohlipnosti«, p. 111.

⁹³ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Razmišljenje zemajlskoga stvojenja proma nebeskim«, p. 259. Pjesma predstavlja ponešto izmijenjen Frankopanov prijevod Crescenteove pjesme »Contemplatione dell'opre humane alle divine«. Vidi: *Diporti del Crescente* (1656), »Rime morali«, p. 5.

⁹⁴ Frankopan, *Djela* (1995), »Gartlic za čas kratiti«, pjesma »Zornica na dobro opominajuč«, p. 139.

onaj intelektualni, kontemplativni zor, ali Frankopanovo je poimanje ljepote povezano s iskustvom promjenjivosti i prolaznosti svega materijalnog što ga dovodi do uvida u pravu narav ljepote. A ona nije u osjetilnom, već je njezin pravi izvor u Bogu, tvorcu sveukupnosti. No do te se spoznaje dolazi osjetilnim iskustvom jer se prava priroda ljepote otkriva tek u kontrastu, u antitezi, njezinom suprotnom paru. Iz tog je razloga ružnoća neodvojiva i neophodna ljepoti jer se tek njihovim međusobnim suprotstavljanjem, odnosno približavanjem ljepota može pokazati onakvom kakva ona uistinu jest – varljiva i nestalna. To su, dakako, glavni atributi fizičke ljepote, čijim se apostrofiranjem ujedno otvara mjesto za Frankopanov stav da je mjesto prave, nepromjenjive ljepote u Bogu samom:

»Digni v nebo tvoje oči,
gdi su ufat vse pomoči.
Onde lipost je terpeča,
a na zemlji premineča.«⁹⁵

Iako naglašava čulnost i draži svoje vile, uzdiže osjetilni užitek koji mu ona pruža, ljepota (tj. njezina *prolaznost*) Frankopanove gospe postaje svojevrstan putokaz kojim se pjesnik uzdiže do uvida u izvor sveukupnosti stvari. Subjekt osjetilne / ljubavne strasti, ali istovremeno i čežnje te patnje postaje sredstvo više spoznaje koja dakle započinje osjetilnom, a vodi k nadosjetilnoj.

Zaključak

Unatoč tome što još zadržava elemente renesansne ljubavne tradicije, Frankopanovi stihovi pokazuju udaljavanje od renesansnog koncepta ljepote i ljubavi. To postaje osobito jasno ukoliko se u obzir uzme filozofska podloga renesansnog poimanja ljepote i ljubavi. Naime noseve ideje renesansnog platonizma, ključne za razumijevanje tumačenja ljepote i ljubavi kako u renesansnim ljubavnim traktatima, tako i u ljubavnom pjesništvu, izostaju u Frankopanovu poimanju ljepote i ljubavi. To se prije svega potvrđuje time što njegov doživljaj tjelesne ljepote žene isključuje naslućivanje metafizičkog izvora ljepote, božanskog sjaja koji se u njoj reflektira, potom i ispuštanjem određenja ljubavi kao posrednika, odnosno poveznika, središnjeg člana u hijerarhijskoj strukturi univerzuma, u konačnici i napuštanjem koncepcije svijeta kao jedinstva sveukupnosti bića, odnosno gledišta prema kojem sve stvari nižeg svijeta imaju svoj izvor u višem, inteligibilnom svijetu. Analiza Frankopanove ljubavne i pobožne

⁹⁵ Frankopan, *Djela* (1995), »Pobožne pjesme«, pjesma »Svicka lipost prom nebeskoj ničemurna«, p. 261.

lirike pokazuje da se, kada je riječ o njegovu poimanju ljepote i ljubavi, mora uzeti u obzir sljedeće: pored nekoliko pjesama u kojima se ljepota i ljubav opisuju motivima platonovsko-petrarkističke ljubavne tradicije, Frankopanovi mnogobrojni stihovi lascivnog sadržaja u kojima dolazi do izražaja njegov hedonistički i humoristički doživljaj ljepote i ljubavi potvrđuju zaključak Zorana Kravara da je »konceptija ljubavi izgrađena u baroknoj lirici i dubrovačko-dalmatinskih pjesnika i Frana Krste Frankopana <...> bila slobodna ne samo od kršćanske moralističke cenzure nego, dapače, i od platonističko-metafizičkih primjesa koje obilježavaju ljubavnu poeziju petrarkističkog tipa, uključujući i njezine odjeke u hrvatskom pjesništvu XV. i XVI. stoljeća.«⁹⁶ Naposljetku, ljepota i ljubavni osjećaj promatraju se kroz aspekt prolaznosti i varljivosti zemaljskih stvari, napose ljepote i ljubavnog uživanja. Takva pozicija otkriva Frankopanovo usvajanje kršćanskog svjetonazora.

Hedonistički je tip renesansnog ljubavnog diskursa još, iako ipak ponešto naglašenije, zastupljen u Frankopanovu pjesništvu. No za razliku od renesansnog hedonizma koji, ne napuštajući platonovske i novoplatonovske ideje,⁹⁷ slavi sve ljudsko i zemaljsko, hedonističko poimanje ljepote i ljubavi u 17. stoljeću završava u razočaravajućoj spoznaji o grešnosti čovjeka i prolaznosti zemaljskih stvari te okretanju prema religioznim oblicima života. »Pjesme pobožne orijentacije«, kakve se čitaju i u Frankopana, »od početka su važan dio petrarkističkih kanconijera.«⁹⁸ U njima se petrarkistički pjesnik, uvidjevši grijehe svoje mladosti kada je obožavao isprazne zemaljske stvari i prolaznu ljepotu te shvativši da je njegova ljubav prema nedostižnoj ženi beznadna, okreće Bogu moleći ga za pomoć, za iskupljenje.⁹⁹ No ono po čemu se Frankopan od njih razlikuje jest ne samo izostanak srama i kajanja zbog svog ljubavnog pjesništva već u prvom redu napuštanje platonovskog, odnosno novoplatonovskog koncepta ljepote i ljubavi. Put k Bogu u Frankopana ne otvara jedna čista, duhovna ljubav prema odabranici čija ljepota predstavlja manifestaciju same božanske ljepote, već je taj put omogućen spoznajom prave naravi tjelesne ljepote koja se u Frankopana promatra u opreci s ružnoćom. Isticanjem negativnog aspekta osjetilne ljepote on, stavljajući naglasak na njezinu prolaznost, istovremeno upozorava na opasnost kojoj se izlaže onaj koji biva njome zaveden. Zadržavanje na osjetilnom užitku koji pruža ljepota žene postaje uzrokom skretanja s pravog puta.

⁹⁶ Kravar, »Svjetonazori i ideje«, u: *Barok i prosvjetiteljstvo* (2003), p. 118.

⁹⁷ Dobar primjer iz hrvatske renesansne književnosti jest Marin Držić. Usp. Ljerka Šifler-Premec, »Elementi filozofskog i mitskog u djelima Marina Držića«, *Mogućnosti* 22/10 (1975), pp. 1113–1129. Od renesansnih filozofskih traktata usp. primjerice dijaloški spis Frane Petrića *Il Delfino overo del bacio* (o. 1577) u kojem Cresanin tematizira zemaljsku ljubav i razmatra senzualni aspekt poljupca ne izlazeći iz okvira temeljnih učenja renesansnog platonizma.

⁹⁸ Rafo Bogišić, *Hrvatski petrarkizam* (Zagreb: Školska knjiga, 2007), p. 232.

⁹⁹ *Ibid.*, p. 181 i dalje.

Krećući od osjetilne, ovozemaljske ljepote Frankopan se postupno udaljuje od empirijskog svijeta i okreće se ljepoti nadvremenskog, metafizičkog, otkrivajući i upućujući na taj način na ono transcendentno. U tom kontekstu postaje jasno da, iako nastavlja obrađivati renesansne teme poput ljepote, ljubavi i pitanja čovjekova mjesta u svijetu, barok naglasak stavlja na ovaj »zemeljski teatar«, na osjetilnost koja postaje mjesto, ali i sredstvo tumačenja nadosjetilnog.¹⁰⁰ Naglašavanjem osjetilnog, »intenziviranjem ovosvjetskog nastoji se obnovljenom pobožnošću oživjeti smisao za (vjersko) shvaćanje onosvjetskog«.¹⁰¹

Frankopan kroz svoje pjesništvo ne pokazuje samo interes za temu ljepote i ljubavi nego ujedno zastupa i sasvim određena shvaćanja te time ujedno izražava svoj temeljno barokni pogled na svijet i čovjeka. Njegovo pjesničko djelo nije samo dokument vremena ni Frankopanova dobrog poznavanja vlastite književne baštine, ali i djela suvremenika, već je dokaz njegova značajnog prinosa razvoju barokne estetičke misli u kontinentalnoj Hrvatskoj. U vrijeme kada u kulturnom, javnom životu i književnom radu kontinentalne Hrvatske, koja se nalazi u teškom položaju uzrokovanom dugogodišnjim ratovima i nepovoljnim političkim okolnostima, prevladavaju djela religioznog i moralno-poučnog, didaktičkog sadržaja, usmjerena na vjersku tematiku, na isticanje pobožnosti i kreposti, na opominjanje i odvrćanje od grijeha i zemaljskih slabosti, Frankopan se, iako je pokazao da je itekako religiozan, izdvaja svojom poezijom u kojoj slavi život, mladost, ljepotu žene i tjelesne užitke. Slaveći ljubav, tjelesnu ljepotu i putene užitke, Frankopan zapravo promišlja smisao života, položaj čovjeka u ovom svijetu, odnos ovozemaljskog i onozemaljskog, tjelesnog i duhovnog, stavljajući tako svoje pjesništvo u službu otkrivanja prave istine ovoga svijeta i upućivanja na pravu narav i izvor ljepote.

Bibliografija

- Banić-Pajnić, Erna, »Renesansni traktati o ljubavi (Marsilio Ficino – Nikola Vitov Gučetić)«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 38/1 (2012), pp. 35–64.
- Bogdan, Tomislav, *Ljubavi razlike* (Zagreb: Disput, 2012).
- Bogdan, Tomislav, »Ljubavna lirika Marina Držića«, u: *Marin Držić: 1508–2008. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 5–7. studenoga 2008. u Zagrebu*, ur. Nikola Batušić i Dunja Fališevac (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010), pp. 65–85.

¹⁰⁰ Usp. Posavac, »Hrvatska estetika 17. stoljeća«, *Filozofska istraživanja* 14/2–3 (1994), p. 508.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 508.

- Bogišić, Rafo, »Književna motivacija Franje Krste Frankopana«, *Republika* 27/5 (1971), pp. 417–427.
- Bogišić, Rafo, »Hrvatska književnost XV. i XVI. stoljeća«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. II, *Srednji vijek i renesansa*, ur. Eduard Hercigonja (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga, 2000), pp. 347–462.
- Bogišić, Rafo, *Hrvatski petrarkizam* (Zagreb: Školska knjiga, 2007).
- Bunić Vučić, Ivan, *Plandovanja. Pjesni razlike. Mandalijena pokornica*, priredio i predgovor napisao Franjo Švelec (Zagreb: Zora i Matica Hrvatska, 1975).
- Dukić, Davor, »Hrvatska književnost. Neke temeljne značajke«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, *Barok i prosvjetiteljstvo*, ur. Ivan Golub (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga, 2003), pp. 487–499.
- Eco, Umberto, *Povijest ljepote*, prev. Vanda Mikšić (Zagreb: Hena Com, 2004).
- Fališevac, Dunja, »Barokni petrarkizam u hrvatskoj književnosti«, u: *Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti*. Zbornik radova s međunarodnog simpozija održanog od 27. do 29. rujna 2004. u Splitu, ur. Bratislav Lučin i Mirko Tomasović (Split: Književni krug Split, 2006), pp. 219–244.
- Fališevac, Dunja, *Ivan Bunić Vučić* (Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1987).
- Ficino, Marsilio, *Il commento di Marsilio Ficino sopra il Convito di Platone, & esso Convito*, tradotti in lingua Toscana per Hercole Barbarasa da Terni, Roma, 1544.
- Ficino, Marsilio, *Commentaries on Plato, Phaedrus and Ion*, vol. I, priredio i preveo Michael J. B. Allen (Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press, 2008).
- Frankopan, Fran Krsto, *Djela*, priredio Josip Vončina (Zagreb: Matica hrvatska, 1995).
- Georgijević, Krešimir, *Hrvatska književnost od XVI do XVIII stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni*, (Zagreb: Matica hrvatska, 1969).
- Gundulić, Ivan, *Kralj od pjesnika*, izbor i predgovor Dunja Fališevac (Zagreb: Mozaik knjiga, 2005).
- Ježić, Slavko, *Život i rad Frana Krste Frankopana* (Zagreb: izvanredno izdanje Matice hrvatske, 1921).
- Kolumbić, Nikica, *Hrvatska književnost od humanizma do manirizma* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980).
- Kombol, Mihovil – Novak, Slobodan Prosperov, *Hrvatska književnost do narodnog preporoda* (Zagreb: Školska knjiga, 1996).
- Kravar Zoran, *Studije o hrvatskom književnom baroku* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1975).
- Kravar, Zoran, *Nakon godine MDC* (Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993).

- Kravar, Zoran, »Lirika«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, *Barok i prosvjetiteljstvo*, ur. Ivan Golub (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga, 2003), pp. 513–520.
- Kravar, Zoran, »Svjetonazori i ideje«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III, *Barok i prosvjetiteljstvo*, ur. Ivan Golub (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Školska knjiga, 2003), pp. 117–121.
- Malinar, Smiljka, »Opis osjetila u *Adoneu*«, *Književni barok*, zbornik radova, ur. Živa Benčić i Dunja Fališevac (Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1988), pp. 73–119.
- Pavičić-Spalatin, Nada, »Elementi barokne literature u Frankopanovu 'Gartlicu za čas kratiti'«, *Revija* 3/6 (1963), pp. 105–108.
- Pavličić, Pavao, *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti* (Split: Čakavski sabor, 1979).
- Pavličić, Pavao, *Barokni stih u Dubrovniku* (Dubrovnik: Matica hrvatska, 1995).
- Posavac, Zlatko, »Hrvatska estetika 17. stoljeća. Epoha protureformacije, racionalizma i empirizma. Barok i klasicizam. Nacrt stanja i smjernice istraživanja«, *Filozofska istraživanja* 14/2–3 (1994), pp. 507–541; 14/4 (1994), pp. 849–886.
- Potočnjak, Saša, *Poetička obilježja književnoga opusa Frana Krste Frankopana*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013.
- Pupačić, Josip, »Pristup pjesničkom djelu Franje Krste Frankopana«, *Dubrovnik* 14/1 (1971), pp. 54–61.
- Rafolt, Leo, »Neopltoničke koncepcije u Držićevim dramskim prolozima«, u: *Marin Držić: 1508–2008*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 5–7. studenoga 2008. u Zagrebu, ur. Nikola Batušić i Dunja Fališevac (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2010), pp. 279–288.
- Šifler-Premec, Ljerka, »Elementi filozofskog i mitskog u djelima Marina Držića«, *Mogućnosti* 22/10 (1975), pp. 1113–1129.

Understanding beauty and love in the lyrics of Fran Krsto Frankopan

Summary

The paper explores where Fran Krsto Frankopan, in his description of woman's beauty and his own experience of love, approaches Petrarchism, and where, and to what extent, from an aesthetic perspective, he adopts Platonic and Neoplatonic concepts of beauty and love. Frankopan's poetic work is a proof of his significant contribution to the development of baroque aesthetic thought in the continental Croatia. At the time when works with religious, moral and didactic content, focusing on religious

themes, highlighting piety and virtue and warning about sin and worldly weaknesses, dominated cultural and public life and literary works in continental Croatia, which found itself in a very difficult position caused by long-lasting wars and unfavourable political conditions, Frankopan, even though he showed himself to be very religious, stood out with his poetry celebrating life, youth, the beauty of women and sensuous pleasures. In this way, Frankopan actually reflects on the meaning of life, the position of man in this world, the relationship of the earthly and the ethereal, the physical and the spiritual, thus putting his poetry at the service of revealing the truth of this world and the true nature and source of beauty.

Key Words: Fran Krsto Frankopan, beauty, love, ugliness, Petrarchism, Renaissance Platonism